

TARİXDƏ YAŞAYAN DÜNYA ŞÖHRƏTLİ ALİM

(*Nəsirəddin Tusinin vəfatının 745 illiyi münasibəti ilə*)

Aytək MƏMMƏDOVA,
AMEA-nın Fəlsəfə İnstitutu
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru,
aparıcı elmi işçi, dosent
a.z.m-9@mail.ru

AÇAR SÖZLƏR: *Nəsirəddin Tusi, Şərq peripatetizmi, din, fəlsəfə, elm.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *Насираддин Туси, Восточный перипатетизм, религия, философия, наука.*

KEY WORDS: *Nasir ad-Din Tusi, Eastern peripateticism, religion, philosophy, science.*

Ensiklopedik alim Nəsirəddin Tusi elmin müxtəlif sahələrinə dair qiymətli əsərləri ilə elm və mədəniyyət tarixində özünəməxsus yeri olan dahi şəxsiyyətdir. Əbu Cəfər Nəsirəddin Məhəmməd ibn Məhəmməd ibn Həsən Tusi Xorasan vilayətinin Tus şəhərində anadan olmuşdur. Bəzi mənbələrdə qeyd edilir ki, onun əsli Zəncanla Həmədan arasında yerləşən Savə şəhərindəndir, Tusda doğulduğu üçün Tusi (ət-Tusi) nisbəsi ilə tanınmışdır. Mütəfəkkirin doğum tarixinə gəldikdə, bu barədə müxtəlif məlumatlar mövcuddur. Lakin mənbələr əsasında bu qənaətə gəlmək mümkündür ki, Nəsirəddin Tusi 1201-ci il fevralın 17-də anadan olmuşdur.

Nəsirəddin Tusinin milli mənsubiyyəti ilə əlaqədar məsələ hər zaman aktualdır. Alimin şagirdi və davamçısı İbn əl-Füvətinin (1244-1326) göstərdiyi bir fakt onun milli mənsubiyyətinin türk mənşəli olmasının sübutu üçün xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Qeyd etmək lazımdır ki, 1258-ci ildə monqollar Bağdadı işğal edərkən İbn əl-Füvəti əsir düşmüş, 1261-ci (659) ilin əvvəllərindən Nəsirəddin Tusinin yanında yaşamışdır. İbn əl-Füvəti yazmışdır ki, Nəsirəddin Tusi Marağaya gələndə oradakı zadəgan ailəsindən olan Fəxrəddin Loğman Məhəmməd oğlu Maraği ilə görüşüb ona belə bir tapşırıq vermişdir: Ərbil, Mosul və Əlcəzirəyə getsin, son 40 il ərzində Marağa və Təbrizi tərk etmiş ailələri vətənə qayıtmağa razı salsın. Fəxrəddin Maraği 500-ə qədər ailəni geri qaytara bilmişdi. Bu, Azərbaycan alimi Nəsirəddin Tusinin öz həmvətənlərinə dərin məhəbbət hissini ifadə edir [1, s.14].

Filosof ziyalı mühitində böyümüş, atasından və dayısından təhsil almış, sonra Xorasana getmiş və orada dövrün məşhur alimlərinin mühazirələrini dinləmişdir. Nəsirəddin Tusi XIII əsrin iyirminci illərində Nəsirəddin Möhtəşəmin dəvəti ilə Xuzistana getmiş, İsfahanda olmuşdur. Alimin yaradıcılığı ensiklopedik səciyyə daşımaqla yanaşı, bəşəriyyətin elm və fəlsəfə tarixində əzəmətli yer tutmuşdur.

Türkiyənin görkəmli mütəfəkkiri Hilmi Ziya Ülkən (1901-1974) XIII əsrin İsmaili məzhəbinin ən parlaq dövrü olduğu və Xorasanda bu məzhəbə mənsub alimlərin toplandığını

xatırladarkən qeyd edir: “İsmaili məzhəbinin ən məşhur simalarından biri Xuzistan valisi Nasirəddin Əbülfəth ibn Mənsur idi və özü ədəbiyyatçı olduğu kimi ətrafına da dövrün tanınmış təsəvvüf, fəlsəfə və riyaziyyatçı alimlərini toplayırdı. Xoca Nəsirəddin Tusi prinsip baxımından İsmaililiklə eyni əsldən olan İmami məzhəbindən olduğu üçün Nasirəddinin məclisinə qatılmaqda gecikmədi və orada çox yaxşı qarşılandı” [2, s.132].

Nəsirəddin Tusi sonralar bəzi narazılıqlara görə İsmaililər hökumranlığının iqamətgahı olan Ələmut qalasına salınmışdı. Mütəfəkkir Ələmutda olan zəngin kitabxanadan istifadə edərək elmi yaradıcılıqla məşğul olmuşdu. Lakin filosofa qaladan kənara çıxmaq qadağan edilmiş və burada, bir növ, sürgün həyatı keçirmişdir. Hülakü xan 1256-cı ildə Ələmut qalasını tutub İsmaililər dövlətinin hakimiyyətinə son qoyduqdan sonra Nəsirəddin Tusi azad olmuşdur.

Hülakü xan bu qələbəsindən sonra 1258-ci ildə Bağdad şəhərini tutaraq xəlifə Müstəsimi (1242-1258) öldürmüş, bununla da Abbasilər sülaləsinin 500 ildən artıq hökm sürən hakimiyyətinə son qoyulmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, təəssübkeş İslam ideoloqları Abbasilər xilafətinin süqutunda və xəlifənin öldürülməsində Nəsirəddin Tusinin səbəbkar olduğunu yazmaqda onu İslam düşməni və qəddar adlandırmışlar.

Tarixçi, ictimai xadim Fəzlullah Rəşidəddin (1247-1318) 1258-ci ildə Hülakü xanın Bağdada hücum edib xəlifəni öldürməsi hadisəsini təsvir etmişdir. Onun fikrincə, Hülakü xan əvvəlcə Nəsirəddin Tusi ilə məsləhətləşmiş, xəlifənin qeyri-adi, müqəddəs şəxs olub-olmadığını soruşmuşdur. Nəsirəddin Tusi bir alim kimi düzünü demiş, xəlifənin adi adam olduğunu bildirmişdir [3, III, s.38-39]. Beləliklə, bu hadisəyə görə filosofu qətlin səbəbkarı, qəddar və İslam düşməni saymağa heç bir əsas yoxdur.

Tarixçi İbn Kəsir (1301-1372) həmin hadisəyə obyektiv mövqedən yanaşmış və bu işdə Nəsirəddin Tusini müqəssir saymamışdır. O yazır ki, bu iş Nəsirəddin Tusi kimi “bir aqıldən və fazildən meydana çıxmayıb. Bəzi bağdadlılar onu xatırlayıb həmd-səna etmişlər. Demişlər: o, aqıl, fazil və yaxşı xasiyyətli idi”.

Həqiqətən, Nəsirəddin Tusi insanlara əlindən gələnlə yanaşı yaxşılıqları etməklə onları hökmdarın qəzəbindən qorumuşdur. Humanist filosof həmişə günahsız dustaqların azad edilməsinə çalışmışdır. Bir mənbədə deyilir ki, o, ölüm cəzası gözləyən alim həmkarı Cüveynini xilas edə bilmişdir. İbn əl-Füvətinin və onun qardaşı Bədrəddin Əbdülvəhhabın xilas da bu qəbildəndir. Bütün bunlar filosofun xeyirxahlığından xəbər verir. Nəsirəddin Tusi “Nasir etikası” (“Əxlaqi Nasiri”) və b. əsərlərində təbliğ etdiyi yüksək insani xasiyyətlərə, ilk növbədə, özü əməl etmişdir.

Səlahəddin Səfədi (1296-1363) Nəsirəddin Tusinin şəxsi keyfiyyətlərinə diqqəti yönəldərək yazırdı: “Tusi alicənab, səxavətli, cömərd, həlim, xoşrəftar, fəzilətləri sanballı, qədr-qiyəti böyük idi”. Türk tarixçisi Kərim Aqsarayı (XIII-XIV əsrlərin qovşağı) “Xəbər və söyləmə və seçilmişləri müşayət etmə” kitabında Nəsirəddin Tusinin şəxsiyyətini, elmi fəaliyyətini yüksək qiymətləndirmişdir.

XV-XVI əsrlərdə Əbdürrəşid Bakuvü, Qiyasəddin Xandəmir (1475-1535) də Nəsirəddin Tusini görkəmli alim kimi yad etmişlər. Qiyasəddin Xandəmir “Həbib əs-siyər” əsərində

XIII əsrin tarixi hadisələri ilə bağlı filosofun siyasi və elmi fəaliyyətindən ətraflı bəhs etmişdir. XVII əsrdə Hacı Xəlifə (1608-1670) “Kitabların və fənlərin adlarından zənlərin açılması” kitabında Nəsirəddin Tusinin əsərləri və onlara yazılmış şərhələr, haşiyələr barədə dolğun məlumat vermişdir.

Nəsirəddin Tusi 1274-cü (18 zülhiccə 672) il iyunun 25-də Bağdadda vəfat etmişdir. Öz vəsiyyətinə uyğun olaraq İmam Musa Kazımın türbəsində, İraqda Bağdad yaxınlığında yerləşən Kazımeyn şəhərində dəfn edilmişdir. Bu yerdə on iki imamdan yeddincisi və doqquzuncusu Musa ibn Cəfər əl-Kazım və onun nəvəsi Məhəmməd ibn Əli əl-Təqi dəfn olunduğu üçün Kazımeyn (İki Kazım) adlanmışdır. Nəsirəddin Tusi hicri təqvimlə 47 il hakimiyyətdə olmuş xəlifə Nasir li-Dinillah üçün hazırlanmış, lakin müəyyən səbəblərə görə boş saxlanmış sərdabədə dəfn edilmişdir. (Rəvayətə görə, sərdabə 17 fevral 1201-ci ildə tamamlanmışdır. Həmin gün isə Nəsirəddin Tusi anadan olmuş, hicri təqvimlə 75 il 7 ay 7 gün yaşamışdır).

Nəsirəddin Tusinin vəfatı ağır itki kimi elmi ictimaiyyəti sarsıtmışdır. Bundan təsirlənmiş Fəzlullah Rəşidəddin yazırdı:

Onun ölümü ilə fəzilətlər və elmlər öldü,

Qoy fəzilətlər və elmlərdə salamatlıq olsun!

“Fəzilətlər və elmlərin salamatlığında” Nəsirəddin Tusinin xidməti misilsizdir. Onun yaratdığı Marağa rəsədxanasının alimlərinin soracağı zaman keçdikcə Təbriz, Səmərqənd və Pekin rəsədxanalarından gəlməyə başlamışdır.

Elmi-fəlsəfi əsərləri isə sonrakı alimlər, filosoflar üçün örnək olmuşdur. Nəsirəddin Tusiyə fəvqəladə qabiliyyətinə, dərin zəkasına görə “on birinci əql” demişlər. Belə ki, Şərq peripatetizminin sistemini yaratmış Əbu Nəsr Fərabi özünün emanasiya nəzəriyyəsində “on əql” doktrinasını vermişdir. Onuncu və sonuncu fəal əql Ay göyünə mənsub olunur. Nəsirəddin Tusiyə “on birinci əql” deməklə onun misilsiz idrak sahibi olmasına işarə edirdilər. Alimin dini və dünyəvi elmlərə dair qiymətli traktatları öz şagirdləri və sonrakı əsrlərdə yaşamış mütəfəkkirlər üçün örnək olmuşdur.

Hilmi Ziya Ülkən Azərbaycan filosofunun “Nasir etikası” əsərində Aristotelin “Nikomaxın etikası” ilə Qəzalinin təsəvvüfün əxlaq görüşünü uzlaşdırmağa çalışdığını qeyd edərək, İslam aləmində ilk dəfə sistemli əxlaq kitabı yazdığını bildirmişdir. Nəsirəddin Tusinin dünyagörüşü – fəlsəfəsi və etik, ictimai-siyasi görüşləri öz dəyərinə görə bütün dövrlərdə aktualıq qazanmışdır. Mütəfəkkir Şərq peripatetizmi xəttini əsas tutaraq öz sələflərinin ideyalarını yaradıcı surətdə davam etdirmişdir.

İbn Sinanın “İşarələr və qeydlər” kitabı müxtəlif dövrlərdə mütəfəkkirlərin diqqət mərkəzində olmuşdur. Şərhçilərin bu kitaba münasibəti müəyyən mənada onların fəlsəfə tarixində tutduqları mövqeyi ifadə edirdi. Mütəkəllimlər (sxolastlar) bu qiymətli əsəri, əsasən təkzib etməyə çalışır, peripatetik filosoflar isə elmi fəlsəfə tərəfində durur, mütərəqqi fikirlərin təhrifinə yol vermirdilər. Mütəkəllim Fəxrəddin Razinin və filosof Nəsirəddin Tusinin şərhləri bu ideya mübarizəsinin aparıcı istiqamətlərini təmsil edirdi.

Azərbaycan filosofu sonralar həmin şərhə qarşı özünün şərhini yazmışdır. O, “İşarələr və qeydlər” kitabına yazdığı şərh üzərində iyirmi ilə yaxın işləmiş və onu 1246-cı ildə Ələmut qalasında həbsdə olarkən tamamlamışdır.

Nəsirəddin Tusinin şərhində İbn Sinanın mütərəqqi fəlsəfi fikirləri təəssübkeş İslam ideoloqlarının hücumlarından cəsarətlə qorunmuş, inkişaf etdirilmişdir.

Nəsirəddin Tusi fars dilində yazdığı “İqtibasın əsası” (“Əsas əl-iqtibas”) əsərini 1244-cü ildə tamamlamışdır. Hilmi Ziya Ülkən “İqtibasın əsası” əsərini “çox ətraflı yazılmış ən böyük məntiq kitabı” kimi dəyərləndirmişdir [2, s.134].

Nəsirəddin Tusinin yaradıcılığında imamət mövzusu geniş yer tutur. Buna onun “Kəlamın təcridi” (“Təcrid əl-kəlam”), “Nəsir fəsilləri” (“Füsul nəsiriyyə”) və xüsusən “İmamətə dair traktat” (“Risalə fi-l-imamə”) əsərləri parlaq nümunələrdir.

Ensiklopedik alim yaradıcılığında dəqiq elmlərdən bəhs edən əsərlərlə bərabər, bir sıra fəlsəfi əsərin də müəllifidir. Onlardan “Mövçudatın bölgüsü və onun qisimləri” (“Qismət-e maucudat va əqsam-e an”), “Vacib varlığın isbatı” (“İsbat əl-vacib”), “Elmin təhqiqi” (“Təhqiq əl-elm”), “Başlanğıc və son” (“Ağz və əncam”), “Elm öyrənənlərin ədəb-ərkanı” (“Adab əl-mütəəllimin”) kitabları çap edilmişdir.

Nəsirəddin Tusi fəlsəfi təlimində, xüsusilə idrak nəzəriyyəsində sufi və işraqi ideyalardan təsirlənmiş, həmin təlimlərin bəzi doktrinalarından, habelə İslam dininin müqəddəs kitabı Qurandan bəhrələnmişdir. Lakin bu təsir bəzən terminoloji, zahiri səciyyə daşıyır. Məsələn, filosofun işlətdiyi ifadələrdə təsəvvüf boyası ilə, mistik məzmunla məntiqi intuisiyanın ifadə edilməsi özünü göstərir. Nəsirəddin Tusinin ictimai-siyasi görüşləri onun etik görüşlərinin, bir növ, davamıdır. Burada insan və cəmiyyət münasibəti araşdırılır, ailəni və dövləti idarəetmə məsələləri təhlil edilir, nəzəri fikirlər irəli sürülür. Azərbaycan filosofunun idarəetmə nəzəriyyəsində insanın özünü, ailəsini və dövləti idarə etməsindən bəhs olunur. Mütəfəkkir bu məsələdə də, ilk növbədə, öz sələflərinə istinad edir.

Nəsirəddin Tusi insanın özünü idarə etməsini onun idrak fəaliyyətini artırmasında, kamillik yolunu tutmasında görür. Özünü idarə etmədən sonra gələn ailəni idarəetmə işində ailə üzvlərindən hər birinin vəzifəsi, fəaliyyəti, qarşılıqlı münasibəti göstərilir. İdarəetmə nəzəriyyəsində dövlət idarəçiliyi yüksək pilləni təşkil edir. Monqol hökmdarları alimlərə böyük rəğbət bəsləmiş, elm və mədəniyyətin inkişafına xüsusi diqqət yetirmişlər. Nəsirəddin Tusinin başçılığı ilə Marağa şəhərində inşa edilmiş rəsədxana buna parlaq misaldır. Belə ki, Marağa rəsədxanası təkcə Azərbaycanda deyil, bütün müsəlman Şərqi böyük elmi-mədəni hadisə idi. Bununla da mütəfəkkir 1259-cu ildə təsis etdiyi Marağa rəsədxanasına görə bəşər elminin inkişafında misilsiz xidmət göstərmişdir. Fəzlullah Rəşidəddin “Salnamələr toplusu” kitabında göstərmişdir ki, Hülakü xan alimə özünün münasib bildiyi bir yerdə ulduzları müşahidə etmək üçün bina tikməsinə razılıq verir. Nəsirəddin Tusi Marağa şəhərini seçir və əzəmətli rəsədxana inşa etdirir [3, III, s.48-49].

Rəsədxanada çalışan alimlər astronomik müşahidələr aparmaqla, yanaşı, bütün elm sahələrində dərin tədqiqatlarla məşğul idilər. AMEA-nın müxbir üzvü Zakir Məmmədov

bu barədə yazmışdır ki, 1266-cı ildə Marağa rəsədxanasında işləyən azərbaycanlı mühəndis Kəriməddin Əbubəkr Mahmud oğlu Salmasi kağızı həll edir, alınan xəmərdən alətlər və cihazlar düzəldirmiş. Zakir Məmmədov mənbələr əsasında sübut etmişdir ki, Kəriməddin Salmasi rəsədxanada içiboş Yer kürəsi modelini hazırlamış, onun üzərində iqlimlərin təsvirini vermişdir. Əlbəttə, bu, coğrafi qlobus idi. Halbuki elm aləmində elə hesab edirlər ki, ilk coğrafi qlobus alman coğrafiyaçısı və səyyahı Martin Böhaym (1459-1507) hazırlamışdır [4, s.187; 5, s.185].

Marağa rəsədxanasında aparılan tədqiqatların sonrakı əsrlərdə elmin inkişafına böyük təkan verdiyini bildirən professor Həbibulla Məmmədbəyli rəsədxanada görülən çox dəyərli elmi işlərdən birinin coğrafi koordinatlar cədvəlinin tərtib edilməsi olduğunu qeyd etmişdir: “Zic Elxani”də 256 şəhərin coğrafi enlik və uzunluq koordinatları verilmişdir. Bu cədvəl XIII əsrdə Azərbaycan alimlərinin coğrafi biliklərinin yüksək səviyyədə olduğunu göstərir. Cədvəl coğrafiya elminin inkişafında böyük, Amerikanın kəşfində isə müəyyən dərəcədə əhəmiyyəti olmuşdur [5, s.98].

Nəsirəddin Tusinin yaradıcılıq yolu həm şagirdləri, həm də övladları – Sədrəddin Əli, Əsiləddin Həsən və Fəxrəddin Əhməd tərəfindən davam etdirilmişdir. Sədrəddin Əli atasının ölümündən sonra Marağa rəsədxanasına rəhbərliyi öz üzərinə götürmüşdür. Riyaziyyatçı və şair kimi tanınan Əsiləddin Həsən həm elmi fəaliyyət göstərmiş, həm də dövlət işlərində çalışmışdır. O, Qazan xan ilə Şama getmiş, sonra Bağdadda mənsəb tutmuşdur. Nəsirəddin Tusinin kiçik oğlu Fəxrəddin Əbülqasım Əhməd riyaziyyatçı, astronom olmuş, vəqflərin müdiri işləmişdir. Fəxrəddin Əhməd Abaqa xanın oğlu Arqun xan zamanında xidmət etmiş, 27 avqust 1301-ci ildə Sivasda öldürülmüşdür. Cənəzəsi Marağaya gətirilmiş, qardaşının yanında dəfn olunmuşdur. Mənbələrdə qeyd edilir ki, Əvhədi Marağayı “Dəhnamə” məsnəvisini Nəsirəddin Tusinin nəvəsi Xacə Ziyaəddin Yusif ibn Əsiləddin Həsənin adına 1306-cı ildə nəzmə çəkmişdir. Lakin onun hansı ixtisas sahibi olması, nə kimi mövqə tutması məlum deyildir.

Marağa rəsədxanasında çalışanlar və onun nəzdindəki məktəbdə təhsil alanlar Nəsirəddin Tusinin yaradıcılıq yolunu davam və inkişaf etdirmişlər. Nəcməddin Qəzvini (1203-1277), Qütbəddin Şirazi (1236-1311), Əllamə Cəmaləddin Həsən Hilli (1250-1326) və başqaları bu məktəbin nümayəndələridir.

Ensiklopedik alim elmi-fəlsəfi təlimlərdən panteizmə və işraqiliyə ciddi maraq göstərmiş, onların nəşət edib yayılmasına şərait yaratmışdır. Zakir Məmmədov Şihabəddin Sührəvərdinin əsərlərinin, xüsusən onun işraqilik fəlsəfəsinin Nəsirəddin Tusinin istedadlı şagirdi Qütbəddin Şirazi tərəfindən müfəssəl araşdırıldığını bildirmişdir. Peripatetik filosof sufizmin fəlsəfəsi ilə də dərinlən maraqlanmışdır. Azərbaycanda Eynəlqüzat Miyanəcinin fəlsəfi irsinin yeganə tədqiqatçısı Zakir Məmmədovun bildirdiyi kimi, Nəsirəddin Tusi sufizmin panteist fəlsəfəsinin əsaslarını ifadə edən, sufi-fəlsəfi ədəbiyyatın şah əsərini – Eynəlqüzat Abdulla Miyanəcinin “Həqiqətlərin məğzi” (“Zübdət əl-həqaiq”) traktatını ərəb dilindən fars dilinə tərcümə etmişdir.

Nəsirəddin Tusinin fəlsəfi məktəbinin nümayəndələri də müəllimləri kimi elmi yaradıcılıqla yanaşı, özlərinin məktəblərini yaradaraq “müəllim-şagird” silsiləsini, ənənəsini davam etdirmişlər.

Beləliklə, “haqlı filosof” (“feyləsuf bi-l-həqq”), “mütləq müdrik” (“həkim mütləq”), “ən böyük ağa” (“əl-maula əl-əzəm”), “həqiqətlərin təzahür yeri” (“məzhər əl-həqaiq”), “incəliklərin yaradıcısı” (“mübdi əd-dəqaiq”), “bəşər ustadı” (“ustad əl-bəşər”) fəxri adlarını daşıyan Nəsirəddin Tusinin irsi yaradıcı ziyalılar üçün örnək olmuşdur. Həmin dəyərli irsin əsasında qələmə alınmış dolğun şərhlər, haşiyələr və izahatlarla birlikdə əsrlər boyu mədrəsələrdə tədris edilərək geniş yayılmışdır. Azərbaycan filosofunun ayrı-ayrı millətlərin müxtəlif əqidəli yüzdən çox nümayəndəsinin inşa etdiyi Marağa rəsədxanasında işləməsinə lazımi şərait yaratması onun humanizminin ifadəsidir. Nəsirəddin Tusinin fəlsəfi məktəbinin nümayəndələri, Marağa rəsədxanasında çalışan alimlər öz fəaliyyətləri ilə nəinki Azərbaycanda, həmçinin Şərq ölkələrində şöhrət qazanmış, dünya mədəniyyəti xəzinəsinə əvəzsiz töhfələr bəxş etmişlər.

ƏDƏBİYYAT

1. Məmmədova Aytək. Nəsirəddin Tusinin dünyagörüşü. Bakı: 2000
2. Ülken Hilmi Ziya. İslam felsefəsi kaynakları ve tesirleri. Ankara: 1967
3. Рашид ад-дин Фазлуллах. Джамии ат-таварих. Перевод с персидского языка А.К.Арендса, т. III, Баку: 1957
4. Məmmədov Zakir. Bəhmənyarın fəlsəfəsi. Bakı: 1983
5. Məmmədbəyli H.C. Nəsirəddin Tusi. Bakı: 1968

Айтек Мамедова

**ЖИВУЩИЙ В ИСТОРИИ ВСЕМИРНО ИЗВЕСТНЫЙ
УЧЕНЫЙ**

(по случаю 745-ой годовщины со дня кончины Насираддина Туси)

РЕЗЮМЕ

В статье отмечается важная роль ученого-энциклопедиста Насираддина Мухаммада Туси (1201-1274) в обогащении мировой науки и философии. Подчеркивается, что обсерватория, построенная под его руководством в Мараге в 1259 году, является крупным научно-культурным событием не только в Азербайджане, но и во всех мусульманских странах Востока. Последователи выдающегося представителя восточного перипатетизма Насираддина Туси также обладали энциклопедическим наследием. Азербайджанский философ представлен в научных источниках такими почетными званиями как мудрый, умный, великая личность и т.д.

Aytek Mammadova

WORLD-RENOWNED SCHOLAR LIVING IN HISTORY

(on the occasion of the 745th death anniversary of Nasir ad-Din Tusi)

SUMMARY

The important role of the encyclopedic scholar Nasir ad-Din Muhammad Tusi (1201-1274) in enriching world science and philosophy is noted in the article. The observatory, built under his leadership in Maragha in 1259, is emphasized as an important scientific and cultural event not only in Azerbaijan, but also in all Muslim countries of the East. The followers of the prominent representative of eastern peripateticism Nasir ad-Din Tusi also had an encyclopedic heritage. The Azerbaijani philosopher is represented in scientific sources by such honorary titles as a wise, intelligent, great personality, etc.